

<http://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-25>
УДК 351/354(007.5)

Лукін Сергій Юрійович,
доктор наук з державного управління, доцент,
директор Регіонального центру підвищення кваліфікації Київської області,
площа Лесі Українки, 1, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6516-5605>
e-mail: serge.lukin77@gmail.com

Тихоненко Олександр Олександрович,
кандидат наук з державного управління,
викладач Регіонального центру підвищення кваліфікації Київської області,
площа Лесі Українки, 1, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5140-3737>
e-mail: tikhonenko4mail@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕТРАКЦІЇ АНТРОПОГЕННОГО РИЗИКУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ¹

Анотація. В статті пропонується авторське бачення щодо використання методів профайлінгу для запобігання випадків виникнення антропогенного ризику або зменшення його негативних наслідків для системи державного управління та національної безпеки. Метою даної статті є продовження дослідження механізмів профайлінгу у сфері виявлення загроз в державній безпеці. Зокрема розкриваються та уточнюються аспекти, що пов'язані безпосередньо з людським фактором, впливом на процеси державного управління осіб, що займають виборчі посади, народних депутатів тощо. Це стає особливо важливим в умовах глобальних геополітичних змін, підвищення військових, кримінальних, терористичних та інших ризиків та загроз. Окремо окреслено ризики, які може нести під собою призначення на посаду державної служби або виборчу посаду особи, яка може мати відповідний профіль порушника, зокрема «зрадник», «корупціонер», «терорист», «найманий вбивця», «психічно хвора людина», «наркозалежна особа» та інші. Запропоновано низку методів які можуть забезпечити певний рівень безпеки для самої системи державного управління. Рекомендовано використовувати профайлінг як метод прогностичного аналізу поведінки антропогенного виду загроз – порушника та пов'язаних з ним подій особливо по відношенню для виборчих посад та посад державної служби.

Ключові слова: профайлінг, національна безпека, державне управління, критична інфраструктура, персонал.

Як цитувати: Лукін С. Ю., Тихоненко О. О. Теоретико-практичні механізми ретракції антропогенного ризику в системі державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2024. Вип. 2 (79). С. 478–491. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-25>

© Лукін С. Ю., Тихоненко О. О., 2024

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Вступ. В умовах сучасної світової глобалізації, де взаємопов'язаність економічних, політичних, соціальних та екологічних систем досягає безпрецедентного рівня, проблема управління антропогенними ризиками набуває все більшої актуальності. Державне управління, як основний інструмент забезпечення сталого функціонування та розвитку суспільства, стикається з низкою викликів, що безпосередньо пов'язані із людським фактором. Антропогенний ризик, який виникає через людську діяльність або її наслідки, є не лише джерелом потенційної небезпеки, але й фактором, який може трансформувати існуючі (в тому числі й потенційні) ризики у реальні загрози, які охоплюють (прямо чи опосередковано) всі верстви населення.

У центрі уваги даного дослідження знаходиться аналіз теоретичних основ і практичних механізмів ретракції (зменшення) антропогенних ризиків у системі державного управління. Цей процес включає розробку, впровадження та моніторинг інструментів, спрямованих на виявлення, аналіз і мінімізацію ризиків, пов'язаних із людською діяльністю. Особливий акцент робиться на міждисциплінарному підході, що об'єднує знання з таких галузей, як соціологія, психологія, кримінологія, нейронауки, інформаційні технології, а також профайлінг який буде розглядатись як основний інноваційний та практичний інструмент виявлення реальних та потенційних загроз.

Сучасне державне управління розглядається нами як багатокомпонентна система, яка включає довгострокові стратегічні, короткострокові тактичні завдання та способи їх вирішення. Водночас така система за великою кількістю причин не може бути ефективною без урахування специфіки людського фактору, який є основною ланкою її функціонування і головним джерелом небезпеки. Основною причиною є те, що людина, як суб'єкт і об'єкт державного управління, одночасно виступає джерелом можливих ризиків і ключовим елементом у їх вирішенні. В той же час, індивід – людина, що є частиною складної системи державного управління, являє собою складну біологічну, соціально-культурну цілісність, яка трансформує оточуюче середовище з метою задоволення суспільних, національних та/або особистісних, матеріальних, духовних, культурних та інших потреб. Така людська діяльність нерідко стає каталізатором кризових ситуацій, які можуть мати різноманітні наслідки – від економічних втрат до екологічних катастроф і соціальних потрясінь.

Незважаючи на те, що сучасна наука надає широкий спектр підходів та інструментів до вивчення проблеми антропогенних ризиків, ми маємо відсутність комплексного, інтегративного підходу до їх аналізу та мінімізації, який враховує сучасні науково-технологічні можливості, тим самим лишаючи в системах державного управління та публічного адміністрування значну кількість вразливостей та прогалів. Ймовірно, такий стан ми маємо у зв'язку з тим, що все ж таки більшість існуючих досліджень зосереджені на аналізі конкретних аспектів – від правового регулювання до технологічного моніторингу, що не дозволяє повністю врахувати взаємозалежність і взаємовплив різних компонентів системи державного управління, джерел виникнення небезпек та можливий синергічний ефект.

Мета. Виходячи з проблемних питань сьогодення та адверсивних умов, в яких перебуває наша країна, пошук механізмів ретракції антропогенних ризиків є надзвичайно актуальним. Вивчення даного питання не лише розкриває специфіку виникнення та розвитку цих ризиків, але й дозволяє сформулювати нові підходи до їх попередження та мінімізації. Основна мета цього дослідження полягає у теоретичному визначенні ключових факторів, які сприяють формуванню антропогенних ризиків, та розробці практично орієнтованих ефективних механізмів їх нейтралізації. Для досягнення цієї мети нами були поставлені такі завдання з визначення основних теоретичних підходів до аналізу антропогенних ризиків:

- дослідження основних причин та факторів, що сприяють виникненню антропогенних ризиків;
- вивчення можливостей використання сучасних технологій для ідентифікації та управління антропогенними ризиками;
- розроблення практичних рекомендацій щодо мінімізації антропогенних ризиків у системі державного управління;
- проведення аналізу ефективності існуючих механізмів управління антропогенними ризиками на прикладі виборчих посад та посад державної служби.

Огляд літератури. За останні роки спостерігається збільшення інтересу до проблематики оцінки людського фактору та пошуку сучасних наукових інструментів вирішення питань мінімізації кадрових, кримінальних, політичних, терористичних та інших загроз з джерелами антропогенного ризику. Особливий інтерес науковців викликає напрямок профайлінгу, як універсальний метод з виявлення та мінімізації небезпек. Проаналізувавши останні публікації вітчизняного наукового середовища, ми виявили, що в даному напрямку вищевказана проблематика опрацьовувалася спеціалістами різних напрямків – безпекового, криміналістичного (Аркуша Л.І., Болдирева К.Ю., Гаман І.Г., Гусар О.А., Гатченко К.О., Дідковська-Бідюк М.В., Дмитрик Ю.І., Дробішевська В.В., Дручек О.В., Зачек О.І., Колесніченко О. С., Корольов В.О., Коростельова Л.А., Лагно А.А., Матієнко Т.В., Матюшенко К.О., Подзолкова Т.Ю., Подільчак О.М., Цільмак О.М., Шидловська І.Ю., Федчун Н.О. та інші), психологічного, кадрового (Бакаленко О.А., Кацавець Р.С., Леонтєва І.В., Мартинова Т.О., Приходько А.М., Руть Ю.В., Смутчак З.В.), з державного управління (Пархоменко-Куцевіл О.І., Яровой Т. С.).

Також нами виявлено значне підвищення інтересу вивчення профайлінгу вищими навчальними закладами, про що свідчать створені напрямки з вивчення психологічного профайлінгу Харківським національним університетом міського господарства імені О.М. Бекетова, Національним університетом “Одеська юридична академія” за напрямком профайлінгу в правоохоронній діяльності, профайлінг у практиці боротьби з економічними злочинами в Національній академії управління та іншими [1, 8, 9].

Зарубіжні науковці зосередили свою увагу на вивченні використання профайлінгу в сфері новітніх технологій штучного інтелекту розслідування та попередження злочинів в кіберсфері (Nourani M., Hashky A., Ragan E.D., Pasat A.O.,

Greco F., Greco G., Zuhri F.A., Kipane A., Ziccardi G. & Perri P., Renato Marinho, Raimir Holanda Filho, Jun Ma, Ruijie Zhang, Yuanbo Guo, Ziwei Ye).

Методологія дослідження. Методологічною основою даного дослідження є системний підхід, що дозволяє здійснити аналіз явища антропогенного ризику в державному управлінні як комплексної проблеми, що поєднує юридичні, соціальні, медико-біологічні та суспільно-політичні аспекти. Дане дослідження ґрунтується на принципі міждисциплінарності, що містить в собі методи правового аналізу, емпіричних досліджень з використанням моделювання порушника (антропогенний ризик), соціального опитування та методів управління, аналізу та прогнозування ризиків. Для оцінки нормативно-правового базису використовується структурний метод, порівняльний та системний аналіз вітчизняної правової системи, а також міжнародна регламентуюча правова база.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Проблема антропогенних ризиків є надзвичайно актуальною для України, яка стикається з численними викликами в державних сферах управління та безпеки. Соціально-політична нестабільність, економічна криза, гарячий збройний конфлікт та постійні обстріли всієї території країни, а також інші адверсивні фактори створюють умови для виникнення джерела антропогенного ризику та реалізації небезпек. В даному контексті, розробка ефективних механізмів управління ризиками є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та безпеки держави.

Науково-теоретичні аспекти антропогенних ризиків. Антропогенні ризики визначаються як сукупність небезпек, що виникають в результаті людської діяльності або її наслідків. Ці ризики можуть проявлятися у різних формах, включаючи екологічні катастрофи, соціальні та політичні конфлікти, економічні кризи, терористичні акти, акти державної зради, корупції, колабораціонізму та інші. Основними характеристиками антропогенних ризиків є їх складність, багатовимірність та інтегрованість у різні сфери суспільного життя.

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації антропогенних ризиків. Наприклад, екологічні ризики, спричинені промисловою діяльністю, часто розглядаються окремо від соціально-політичних ризиків, пов'язаних із конфліктами чи соціальною нерівністю. Однак, у сучасних умовах ці ризики часто переплітаються, утворюючи складні мережі в дереві загроз. Наприклад, політична криза може призвести до соціальних конфліктів, які, у свою чергу, можуть спричинити економічну нестабільність, екологічну катастрофу або призвести до збройного конфлікту.

Одним із ключових елементів аналізу антропогенних ризиків є вивчення їх причинно-наслідкових зв'язків. Це дозволяє не лише ідентифікувати основні джерела ризиків, але й прогнозувати їх можливі наслідки. Зокрема, аналіз поведінкових патернів, прийняття рішень і впливу зовнішніх факторів на діяльність людини є важливими аспектами цього процесу. В науці людина вивчається кількома напрямками та трансдисциплінарними науковими галузями, які вивчають як безпосередньо людину, як живу істоту (етологія, біхевіоризм), так і її поведінку у визначеному контексті соціальної матриці та поза її межами. Наприклад, психологія (клінічна, кримінальна, когнітивна та інша) вивчає

внутрішні поведінкові умови та процеси, аналізує розлади та інші аспекти поведінки. Психіатрія, спрямована на визначення відхилення від умовних норм здоров'я, які можуть бути причиною небезпечної поведінки людини та створювати схильність до насилля, визначає її осудність тощо, проводить заходи з відновлення чи стабілізації психічного здоров'я. Криминологія вивчає порушників норм закону, моралі та права, причини, мотивацію, механізми вчинення злочинів та розробляє механізми попередження злочинів та інших правопорушень. Не можна оминати і такий напрямок як соціологія, яка вивчає людину, умови та процеси між людьми та суспільство загалом.

З розвитком технологій набуває масовості широка міждисциплінарна наукова область, що складається з самостійних наукових напрямків, таких як анатомія, фізіологія, морфологія на базі штучного інтелекту та апаратно-програмних комплексів (MPT, Faception, FaceReader, Apply Magic Sause, Cambridge тощо), які, ґрунтуючись на особливостях роботи мозку та нейробіологічній основі, можуть фіксувати патерни небезпечної поведінки, прогнозувати загрози та, використовуючи великі масиви цифрових даних (соціальні мережі, дані систем відеонагляду, Big Data тощо), дають змогу виявляти антропогенні ризики на початку їх формування та розвитку [12, 13].

На практичному рівні управління антропогенними ризиками передбачає впровадження інструментів моніторингу, аналізу та мінімізації ризиків. Одним із найбільш перспективних напрямків у цьому контексті є використання сучасних інформаційних технологій, включаючи штучний інтелект, великі дані та системи відеонагляду. Ці технології дозволяють не лише ідентифікувати потенційні загрози, але й прогнозувати їх розвиток, що є ключовим для прийняття управлінських рішень як в державному, так і в приватних секторах.

Окрім технологічних рішень, важливу роль відіграють організаційні механізми, зокрема, створення ефективних систем управління ризиками, що включають в себе розробку нормативно-правових актів, які регулюють питання безпеки шляхом надання їм правового підґрунтя, проведення навчань і тренінгів для персоналу, а також впровадження профайлінгових перевірок для виявлення потенційних загроз.

Особливий акцент у цьому дослідженні робиться на аналізі ролі людського фактору у формуванні антропогенних ризиків. Зокрема, розглядаються питання, пов'язані з психологічними, соціальними, культурними та іншими аспектами поведінки людини, а також їх вплив на прийняття рішень у кризових ситуаціях.

Вивчаючи механізми профайлінгу, нами здійснено дослідження, яке дозволило сформулювати профайлінгову модель забезпечення державної безпеки та визначити окремі форми профайлінгової діяльності в сфері державної безпеки та забезпечення охорони громадського порядку: первинна профайлінгова перевірка суб'єкта; профайлінговий моніторинг дій об'єкту; цільова профайлінгова перевірка об'єктів; повторна профайлінгова перевірка об'єкту; позапланова профайлінгова перевірка об'єкту. В ході дослідження особистості порушника (можливого антропогенного ризику) виявлено, що в системі ціннісних орієнтирів провідне місце займають індивідуальні та кланово-егоїстичні орієнтири,

що проявляються в особистому матеріальному збагаченні, гіпертрофованому прояві свого «Я» і, як наслідок, в створенні для цього комфортних умов або лобіювання кланових, групових, особистісно-егоїстичних інтересів чи задоволення потреб. Проте, сама система державного управління має вразливість інтегрування такого порушника в саму себе без будь-яких безпекових заходів, наприклад, шляхом проведення демократичного вибору на виборчу посаду [10].

Загроза є явищем постійним, яке важко оцінити, до того моменту, поки вона не буде реалізована і ми не отримаємо достатньо даних про подію та інші складові для аналізу. В той же час, ризик виникнення загрози навпаки можливо визначити, проаналізувати та прогнозувати його переростання (розвиток) в загрозу, небезпеку. Як приклад розглянемо реалізований антропогенний ризик – людина, яка своїми діями нанесла шкоду державі шляхом усвідомленого розголошення інформації, що становить державну таємницю, – всесвітньо відомий військовослужбовець радянської розвідки Олег Пеньковський, який працював подвійним агентом та передав розвідці Великої Британії і США засекречені дані про ядерний потенціал Радянського Союзу.

Поки загроза не реалізувалась, нам важко точно спрогнозувати та вирахувати, як антропогенний ризик переросте в небезпеку та яким чином ми отримали вищевказаного порушника як можливий профіль «зрадник». Даний порушник, діючи, фактично, всупереч інтересам власної країни і підриваючи її обороноздатність, намагався вплинути на геополітичну ситуацію шляхом встановлення балансу інтересів та зупинення ймовірного воєнного конфлікту між радянським союзом та західним блоком держав і вважав, що у разі ресурсної еквіпотенціальності, воєнні конфлікти трансформуються в дипломатичний діалог. Разом з тим, дії даної особистості, як антропогенний ризик, можуть трансформуватися в інші загрози, що можуть бути представлені у формі моделей порушників за результатами їх поведінкових патернів та результатами дій – «корупціонер», «терорист», «найманий вбивця», «психічно хвора людина», «наркозалежна особа» та інші. Саме поведінка визначає та характеризує людину, а в ситуації її профайлінгу дозволяє визначити сформованість її цінностей, мотивів, правосвідомості, які надають інформацію про наявність чи відсутність у неї протиправних намірів, тобто, дозволити деяким чином прогнозувати небезпечну поведінку. Виявлення та прогнозування небезпечної поведінки може бути дієвим інструментом з ретракції антропогенного ризику, а також, за сукупності небезпечних ознак, які являються невід’ємними складовими поведінкової дії (умисної чи не умисної) за кульмінаційними результатами якої антропогенний ризик переростає у небезпеку, дозволить створити профіль порушника (антропогенного ризику).

Профіль, за яким проводиться ідентифікація можливого чи реального порушника, буде містити сукупність ознак його мотивації, планування та особливості реалізації небезпечних дій у визначеному загрозливому середовищі, яке може сприяти вибору небезпечного наміру – прогнозуванню поведінки людини. Ефективність впровадження профайлінгу в рамках державного управління в сфері державної безпеки полягає в тому, що, ідентифікувавши за необхідним типом порушника – антропогенного ризику, – з’являється можливість попере-

дити реалізації антропогенних загроз, шляхом недопущення його потрапляння в інтегративне небезпеці середовище. Відповідно таке інтегративне небезпеко-ве середовище може являти собою сама державна система управління.

Наукові дисципліни (психологія, кримінологія, психіатрія, правознавство тощо) розглядають поведінку людини як складне багатофакторне явище, яке необхідно аналізувати не тільки структурно та функціонально, але й в аспекті його генезису: виникнення у різноманітних суб'єктів мотивів дій; порівняльний аналіз таких дій відповідно до нормативно-правових актів, що визначають правомірність дій індивіда; особливостей вибору засобів; можливість прийняття рішення до дії; перебування особи в певних негативних психоемоційних станах; результатів дій людини чи її діяльності тощо.

Людина як вид ризику, в ході проведення її оцінювання на безпеку/загрозу містить дані для аналізу – визначені в рамках забезпечення безпеки стійкі негативні особистісні якості, мотивацію, наміри чи спонукання тощо, що суперечать вимогами визначених норм, правил, законів. Саме на виявленні таких осіб і ситуацій сфокусовано процес ретракції антропогенних загроз в державній сфері, що є актуальним в умовах сьогодення. В свою чергу, профайлінг сприяє такому процесу, що в результаті дозволяє знизити рівень та кількість небезпек шляхом виявлення джерела антропогенного ризику, тим самим демонструючи нам їх взаємозв'язок.

Кількість небезпечних, кризових явищ, що можуть запустити процес активізації антропогенного ризику, доволі велика, тому необхідно визначити мінімально допустимий рівень ризику, що і є за своєю суттю ретракцією ризику. Наприклад, шляхом мінімізації рівню антропогенного ризику може бути допущення до управлінської діяльності в державному секторі людини з умовною психічною нормою, без ознак психічного розладу чи хвороби.

Розглянемо на прикладі ризику порушника з профілем «психічно хвора людина», який був інтегрований в систему державного управління, та можливість його трансформації в загрозу, а також можливі заходи з мінімізації його виникнення. Протягом історії людства існує велика кількість таких прикладів, коли людина опиняється (призначається чи обирається) у середовищі, де у неї з'являється особливий статус з владними повноваженнями, при цьому ризик містить факт або ознаки психічного захворювання.

Прикладом, який демонструє нам представника даного типу порушника (антропогенного ризику), може слугувати генеральний секретар й голова радянського уряду – Йосип Сталін.

Так, за даними вивчення цієї особистості та генезису наслідків її діяльності, велика кількість спеціалістів роблять висновок, що даний індивід мав негативні психічні риси – нарцисизм, садистські схильності, соціопатію, а за іншими даними представників медичної сфери (Е.З Фром, Б.Е. Парк, В.М. Бехтерев, Д.Д. Плетньов, А.Л. Мясников та інші) – діагноз захворювання параноїдального та шизофренічного спектру (параноїдальна шизофренія) [14, 15, 16]. Дана хвороба характеризується сепарацією процесів мислення та емоційних реакцій з погіршенням сприйняття реальності та соціальної адаптації. Також, у хворих такого

типу (профілю) виникають логічно побудовані системи поведінки, що засновані на стійких ідеях переслідування, ревнощів, формуванні образу неіснуючих ворогів тощо. Всі ці фактори окупують свідомість людини зі збереженням в іншому логічності мислення, що ґрунтується або інкорпорує в себе елементи реального і уявного світу. Отже, враховуючи специфіку такої психічної деформації, реальність сприймається хворою людиною формально правдоподібно, проте все, що нею сприймається, невід'ємно пов'язано із її хворобливими уявленнями та мареннями. Результати та наслідки реалізації вищеописаного ризику в загрозу відомі всьому Світу та не потребують більш широкого розкриття – це репресії 30-х, 40-х, 50-х років ХХ століття, голодомор в Україні, сприяння розв'язанню Другої світової війни та мільйони замордованих, розстріляних загиблих людей.

Історично прослідковується, що антропогенні ризики також можуть реалізовуватись не тільки в тоталітарних формах держави. Наприклад, ще у 370-360-х роках до н.е. Платон у одній з своїх головних праць «Держава», а саме в книзі VI, через бесіду із Сократом окреслював сумніви у компетентності суспільних мас щодо здійснення управління державою через принципи демократичного вибору, без урахування стабілізаційного механізму мінімізації антропогенного ризику. В свою чергу, Гі де Мопассан в своєму творі «На воді» також висловлював обґрунтовані сумніви в здібності більшості приймати виважені та розсудливі рішення, спираючись на те, що суспільна думка не завжди може вести у вірному напрямку та призвести до кращого результату, тому що народним масам притаманно помилятися, що підтверджується історично – земля плоска, а навколо неї обертається Сонце, вірування та охота інквізицією на відьом, алхімічне перетворення свинцю на золото, віра в флогістон, расові теорії XI–XX ст. тощо. Мопассан та багато інших письменників і філософів того часу, спостерігаючи за суспільно-політичними процесами, зробили висновки, що управління суспільством є досить складним та відповідальним процесом, а людська природа та слабкості, в тому числі й когнітивні викривлення, можуть призвести до вибору некомпетентних державних управлінців. Платон також вважав, що у демократично побудованому суспільстві, в якому влада обирається більшістю, існує велика вірогідність того, що в ході еволюціонування форм та методів в боротьбі за владу, придуть популісти, які будуть заgravати з народом та лестити йому, проте не будуть здатні керувати державною машиною. Він порівнював державу з кораблем, яким має керувати людина з відповідними знаннями та досвідом, що допоможуть їй привести судно до певного місця. Саме це є основним завданням посадової особи, а не переконання (примус) команди в тому, щоб лише дати такій особі просто покерувати. Незважаючи на те, що пройшла велика кількість часу, така вразливість демократичної системи залишається не вирішеною й досі. Особливо актуальним це є в умовах надзвичайно високого рівня військових, терористичних, економічних та інших ризиків, проявах колабораційної, розвідувально-диверсійної діяльності тощо.

Як приклад такої вразливості, пропонуємо розглянути сферу забезпечення сталого функціонування законодавчої гілки влади, представленої Верховною Радою України. Цей законодавчий державний орган влади складається з на-

родних обранців – державних посадових осіб, людей, які на підставі загально-го, рівного і прямого виборчого права обираються на всеукраїнських виборах. Згідно Закону України «Про вибори народних депутатів України» до кандидатів на таку посаду висуваються певні умови, які регулюють порядок допуску до сфери державного управління, від якої залежить стале функціонування держави [4]. Проте безпековий фільтр має лише формальні вимоги: людина повинна бути громадянином України, не молодше 21 року, проживати в Україні не менше 5 років, не бути позбавленою громадянських прав, а також у жодному разі не може мати непогашену, не зняту судимість за вчинення умисного злочину. В той же час повноваження такої посадової особи лежать в достатньо широкій площині – розробка та прийняття законів, за якими буде функціонувати суспільство, формування державного бюджету, призначення на відповідальні посади осіб, здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади тощо. Також, у разі обрання, така особа, згідно статті 80 Конституції України, не буде нести юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах (виняток становить відповідальність за образу чиклеп) та не може бути притягнена до кримінальної відповідальності, затримана чи заарештована без згоди Верховної Ради України [3].

Таким чином, ми маємо людину, антропогенний ризик (претендент на зайняття посади), яка за своїми повноваженнями передбачає високе становище з відповідно такими ж повноваженнями, відповідальністю та високими ризиками (корупційними, економічними, соціально-політичними тощо) і досить низькими заходами їх мінімізації, які ми бачимо в інших нормативно-регулюючих документах щодо державних службовців. До таких нормативних документів відноситься Закон України «Про запобігання корупції», відповідно до якого щодо державних службовців повинна здійснюватися спеціальна перевірка, яка в тому числі перевіряє стан здоров'я в частині перебування посадової особи (кандидата на таку посаду) на обліку в наркологічних та психоневрологічних закладах охорони здоров'я. Проте, згідно частини 1 статті 56 цього ж Закону щодо кандидатів у народні депутати така спеціальна перевірка не проводиться, що значно підвищує рівень антропогенного ризику та, відповідно, загрозу [6].

В ході дослідження чинного законодавства щодо можливостей розробки заходів з мінімізації ризику ми встановили, що згідно з пунктом 8 Переліку медичних психіатричних показань щодо виконання окремих видів діяльності, що можуть становити небезпеку для особи або оточуючих, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 577, усі форми психічних розладів, зокрема вживання психоактивних речовин, є медичним психіатричним протипоказанням щодо виконання вищевказаних видів діяльності особами – вищі посадові особи держави згідно п.8 та особи відповідно до статті 27 Закону України «Про державну таємницю» уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування згідно п.10 [5, 7].

Водночас дана норма не може бути обов'язковою, тому що норма Закону України превалює над нижчими підзаконними актами, і на даний час для більшості виборчих посад у державі (в тому числі, що займають відповідальне або

особливо відповідальне становище та можуть становити безпосередню антропогенну небезпеку) не передбачено дієвого інструменту мінімізації рівня антропогенного ризику ймовірного чи реального порушника профілю «психічно хвора людина», слабка система заходів виявлення – проведення поточного моніторингу (фактично – медичного огляду) тощо.

Ретракція антропогенних ризиків активно застосовується в міжнародному довіді. Так, в Німеччині та Сінгапурі уряд активно застосовує використання принципів меритократії для мінімізації загроз. Тобто, чиновники та політики різного рівня проходять жорсткий відбір, заснований на визначенні їх професійних якостей, досягнень, досвіду та освіти. Також провідні позиції у світовому рейтингу займає Фінляндія, яка використовує механізми прозорих дискусій виборців, що впливають на прийняття державних рішень та здійснення жорсткого громадського контролю діяльності політиків та чиновників. У свою чергу Південна Корея широко використовує технології для аналізу даних, які допомагають швидко приймати державні рішення з мінімальними похибками в довгостроковій перспективі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В наших попередніх дослідженнях одним із можливих способів вирішення широкого кола питань з захисту державних інтересів та забезпечення безпеки держави можуть стати запропоновані нами зміни до нормативно-правових актів або розробка Закону про профайлінг осіб в рамках забезпечення державної безпеки та захисту національних інтересів.

У подальшому ми плануємо сфокусувати основну увагу на вивченні нормативно-правових актів в частині, що стосується розробки проекту Закону, який регламентуватиме впровадження механізму профайлінгу в правове поле держави. Такий Закон повинен вирішувати та регламентувати моніторинг, запобігання шахрайству та ухиленню від сплати податків, що здійснюється відповідно до регламентів, стандартів та рекомендацій установ національних органів для гарантування безпеки та надійності. Також вищевказаний нормативно-правовий акт може унормовувати порядок відбору кандидатів шляхом проходження відкритих, прозорих іспитів на державну політичну посаду, які повинні висвітлити суспільству сукупність необхідних критеріїв – знань, компетенцій, професійних навичок та вмінь, особистісних якостей тощо.

Враховуючи, що такі заходи дозволяють пересічному громадянину отримати об'єктивну картину професійних та особистісних якостей кандидатів до впровадження заявлених ними політичних заяв, закликів, обіцянок, поставлених цілей в політичній програмі тощо, це дасть змогу знизити ризик популізму як політичної неминучості будь-якого демократичного державного устрою.

Також додатково буде приділено увагу дослідженню одного з актуальних напрямків, а саме – впровадження сучасних технологій та використання штучного інтелекту в структурі та системі державного управління та адміністрування. Окремий фокус буде спрямовано на дослідження належного забезпечення процесів щодо гарантування законності збору даних та цифрової безпеки (наприклад, використання міжнародного правового досвіду для обробки та аналізу даних, прогностики негативних наслідків антропогенних загроз). Подальші

дослідження також передбачають вивчення практичних та теоретичних рішень щодо впровадження зворотного зв'язку від громадян для прийняття державних рішень, спираючись на актуальні питання та потреби, що також може стати одним із етапів програми Президента України – Держава у смартфоні [2, 11].

Підсумовуючи все вищевикладене, ретракція антропогенного ризику є досить актуальним питанням, яке повинно мати законодавче обґрунтування та включати процедуру профайлінгу. Такий нормативно-регламентуючий акт може бути розроблений на основі матриці, яка включатиме в себе та зосереджуватиметься на необхідній професійності та компетенціях кандидата в структуру та систему державного управління. Окрім цього необхідним є створення безпечового середовища, що буде несприятливим до трансформації антропогенного ризику в загрозу шляхом прозорого громадського контролю над кандидатом та посадовою особою, яка обирається. Звідси впливає доцільність використання новітніх технологій обробки великих даних для прийняття обґрунтованих державних рішень, створення можливостей для підвищення рівня громадянської освіченості, зміна реального чи потенційного політичного вектору від популізму до довгострокового раціонального планування щодо вирішення актуальних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вибіркова дисципліна освітньо-професійної програми підготовки магістрів за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» «Профайлінг у правоохоронній діяльності». *Національний університет «Одеська юридична академія»* : веб-сайт. URL: https://www.onua.edu.ua/downloads/perelik_op_ta_vybirkovyi_discipliny/cgu/op_pd/magistr/anutatsyy_vybirkovykh_dytsyplin/2sem/profaylinh_u_pravookhoronniy_diyalnosti.pdf
2. Загальний регламент про захист даних (GDPR) : веб-сайт. URL: kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/es-2016679.pdf
3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
5. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
7. Про затвердження переліку медичних психіатричних протипоказань щодо виконання окремих видів діяльності (робіт, професій, служби), що можуть становити безпосередню небезпеку для особи або оточуючих : Постанова Каб. Міністрів України від 10.05.2022 №577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-2022-n#Text>
8. Робоча програма навчальної дисципліни «Психологічний профайлінг». ХНУМГ ім. О.М. Бекетова: веб-сайт. URL: https://www.kname.edu.ua/images/Files/2024/Vybir_disc/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3.pdf
9. Силабус навчальної дисципліни «Профайлінг у практиці боротьби з економічними злочинами» ОП «Фінанси, банківська справа та фінансування». *Національна академія*

управління : веб-сайт. URL: <https://nam.kyiv.ua/files/syllabus/finansy-magistr-2022/072-vk-14-profajlinh-u-praktytsi-borotby-z-ekonom-zlochynamy.pdf>

10. Тихоненко О. О. Механізми профайлінгу в сфері виявлення загроз в державній безпеці : дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Нац. ун-т цивільного захисту України. Харків, 2021. 287 с.

11. Українці найбільше довіряють програмі «Держава у смартфоні» та цифровізації – опитування «Рейтинг». Міністерство цифрової трансформації України: веб-сайт. URL:<https://thedigital.gov.ua/news/ukraintsi-naybilshe-doviryayut-programi-derzhava-u-smartfoni-ta-tsifrovizatsii-opituvannya-reyting>

12. Apply Magic Sauce. The Psychometrics Centre is a Strategic Research Network of the University of Cambridge: web-site. URL: <https://applymagicsauce.com/>

13. Faception is a facial personality analytics technology company. Faception: web-site. URL: <https://www.faception.com/>

14. Fromm, E. The anatomy of human destructiveness. New York: Henry Holt, 1973. 523p. URL: https://lust-for-life.org/Lust-For-Life/_Textual/ErichFromm_TheAnatomyOfHumanDestructiveness_1973_534pp/ErichFromm_TheAnatomyOfHumanDestructiveness_1973_534pp.pdf

15. Park B.E. The Impact of Illness on World Leaders. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1986. 414p. URL: <https://archive.org/details/impactofillnesso00bert/page/n5/mode/2up>

16. Radzinsky E. Stalin: The First In-depth Biography Based on Explosive New Documents from Russia's Secret. New York : Anchor, 1996. 607 p.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2024

Стаття рекомендована до друку 18.11.2024

Sergiy Lukin, Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Director of the Regional Centre for Advanced Training in Kyiv Region,
Lesia Ukrainka Square, 1, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6516-5605> e-mail: serge.lukin77@gmail.com

Oleksandr Tykhonenko, PhD in Public Administration, Lecturer at the Regional Centre
for Advanced Training of Kyiv Region, Lesia Ukrainka Square, 1, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5140-3737> e-mail: tikhonenko4mail@gmail.com

THEORETICAL AND PRACTICAL MECHANISMS FOR RETRACTION ANTHROPOGENIC RISKS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

Abstract. The article offers the author's vision of the use of profiling methods to prevent the occurrence of anthropogenic risk or reduce its negative consequences for the system of public administration and national security. The purpose of this article is to continue the study of profiling mechanisms in the area of identifying threats to the State security. In particular, the article reveals and clarifies the aspects related directly to the human factor, the impact of persons holding elective office, MPs, etc. on the processes of public administration. This becomes especially important in the context of global geopolitical changes, increased military, criminal, terrorist and other risks and threats. The author separately outlines the

risks that may be entailed by the appointment to a civil service or elective office of a person who may have the relevant offender profile, in particular, 'traitor', 'corrupt official', 'terrorist', 'hired killer', 'mentally ill person', 'drug addict' and others. The author proposes a number of methods that can provide a certain level of security for the public administration system itself. It is recommended to use profiling as a method of predictive analysis of the behaviour of an anthropogenic type of threat – the offender and related events, especially in relation to elected and civil service positions.

Keywords: *profiling, national security, public administration, critical infrastructure, personnel..*

In cites: Lukin, S. Yu., & Tykhonenko, O. O. (2024). Theoretical and practical mechanisms for retraction anthropogenic risks in the public administration system. *Theory and Practice of Public Administration*, 2 (79), 478–491. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-25> [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. Elective discipline of the educational and professional programme for masters in specialty 262 'Law Enforcement' 'Profiling in Law Enforcement'. National University 'Odesa Law Academy'. URL: https://www.onua.edu.ua/downloads/perelik_op_ta_vybirkovi_discipliny/cgu/op_pd/magistr/anotatsyy_vybirkovykh_dystryplin/2sem/profaylinh_u_pravookhoronnyy_diyalnosti.pdf [in Ukrainian].
2. General Data Protection Regulation (GDPR). URL: kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/es-2016679.pdf [in Ukrainian].
3. Constitution of Ukraine: 28.06.1996, No. 254к/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed on December 08, 2024) [in Ukrainian].
4. On Elections of People's Deputies of Ukraine: Law of Ukraine of 17.11.2011 No. 4061-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text> [in Ukrainian].
5. On State Secrets: Law of Ukraine of 21.01.1994 No. 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> [in Ukrainian].
6. On Prevention of Corruption: Law of Ukraine of 14.10.2014 No. 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].
7. On Approval of the List of Medical Psychiatric Contraindications to Performing Certain Types of Activities (Work, Professions, Service) that May Pose a Direct Danger to a Person or Others: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 10.05.2022 №577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-2022-n#Text> [in Ukrainian].
8. Work programme of the discipline 'Psychological Profiling'. O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv. URL: https://www.kname.edu.ua/images/Files/2024/Vybir_disc/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3.pdf [in Ukrainian].
9. Programme of the academic discipline 'Profiling in the practice of combating economic crimes' of the study programme 'Finance, Banking and Finance'. National Academy of Management. URL: <https://nam.kyiv.ua/files/syllabus/finansy-magistr-2022/072-vk-14-profajlinh-u-praktytsi-borotby-z-ekonom-zlochynamy.pdf> [in Ukrainian].

10. Tykhonenko O. O. (2021). Mechanisms of profiling in the field of identifying threats to state security: PhD in Public Administration: 25.00.05 / National University of Civil Defence of Ukraine. Kharkiv. 287 p. [in Ukrainian].

11. Ukrainians trust the 'State in a Smartphone' programme and digitalisation the most – rating survey. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukraintsi-naybilshe-doviryayut-programi-derzhava-u-smartfoni-ta-tsifrovizatsii-opituvannya-reyting> [in Ukrainian].

12. Apply Magic Sauce. The Psychometrics Centre is a Strategic Research Network of the University of Cambridge. URL: <https://applymagicsauce.com/demo>

13. Faception is a facial personality analytics technology company. Faception. URL: <https://www.faception.com/>

14. Fromm, E. (1973). The anatomy of human destructiveness. New York: Henry Holt. 523 p. URL: https://lust-for-life.org/Lust-For-Life/_Textual/ErichFromm_TheAnatomyOfHumanDestructiveness_1973_534pp/ErichFromm_TheAnatomyOfHumanDestructiveness_1973_534pp.pdf

15. Park B.E. (1986). The Impact of Illness on World Leaders. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 414 p. URL: <https://archive.org/details/impactofillnesso00bert/page/n5/mode/2up>

16. Radzinsky E. (1996). Stalin: The First In-depth Biography Based on Explosive New Documents from Russia's Secret. New York: Anchor. 607 p.

The article was received by the editors 17.10.2024

The article is recommended for printing 18.11.2024